

Jasna Podreka

Odsotnost spolno zaznamovane perspektive v sodobnih razpravah o nasilju nad ženskami

Ključne besede: nasilje, nasilje nad ženskami, spolno nasilje, spolna neenakost, moška dominacija, moč, nadzor

DOI: 10.4312/ars.12.1.26-55

1 Uvod

Zakaj se zdi, da je po več kot pol stoletja feministične dediščine na področju konceptualizacij in razumevanja nasilja nad ženskami smiselno v središče znanstvenega prispevka ponovno postaviti njen pomen? Odgovor se zdi razmeroma preprost. Zdi se, da živimo v času, ko v javnosti kljub po eni strani vse manjši toleranci do nasilja nad ženskami vse več prostora dobiva vzporedna struja glasnih (vplivnih) posameznikov in skupin, ki odgovornost za nasilje prelagajo na žrtve in močno minimalizirajo problem nasilja nad ženskami. Zdi se, da glas teh ljudi in skupin v družbi in medijih dobiva vse več prostora. Samo v preteklem letu, letu 2017, smo bili priča številnim mnenjem in izjavam, v največji meri povezanim z aferami spolnega nasilja,¹ ki mečejo dvom na izjave žrtev in problematizirajo njihovo verodostojnost. Še več, povzročitelje razumejo kot žrtve, ki jim je treba stopiti v bran, ženske, ki spregovorijo o nasilju, kot »predatorke«, ki zaradi lastnih interesov napadajo moške, organizacije, ki ščitijo žrtve, pa kot vsesplošne sovražnice moškega spola. Takšne nereflektirane izjave, ki v javnosti dobivajo vse več prostora, močno oblikujejo javno mnenje in mečejo luč dvoma na izjave žrtev. Problem takšnih prepričanj javnega mnenja je tudi v tem, da pogosto vplivajo na prepričanja ljudi, ki delujejo v okviru institucij, zadolženih za obravnavo in razreševanje primerov nasilja. Zato ne preseneča, da žrtve v postopkih pogosto doživljajo sekundarno viktimizacijo (Kury in dr., 2003; Nikolić Ristanović, 2003; Zaviršek, 2004; Jevšek, 2007).

V viktimologiji s sekundarno viktimizacijo označujejo pojem ponovne zlorabe. Schneider pojasnjuje (1975): »Sekundarna viktimizacija predstavlja zaostrovanje primarne viktimizacije skozi negativno reakcijo družbe in skozi neprimerno ali napačno reakcijo organov pregona« (Nikolić Ristanović, 2003, 324). Sekundarna

1 Tu mislim predvsem na afero Weinstein kot eno najodmevnejših afer spolnega nasilja nad ženskami v zadnjih letih. Več o zadevi Weinstein bo predstavljeno v nadaljevanju.

viktimizacija se torej začne tedaj, ko skoraj zagotovo obstajajo možnosti, da bo bodoča žrtev spolnega nasilja obravnavana neprimerno in nedostojno (Zaviršek, 2004). Ob zavedanju tega se samo po sebi postavi vprašanje: Kako je mogoče, da je kljub tako dolgi tradiciji feminističnih prizadevanj za preprečevanje nasilja nad ženskami pomemben del javnega mnenja in institucij še vedno močno negativno usmerjen do tega problema?

Enoznačnega odgovora na to vprašanje zagotovo ni mogoče podati. Del odgovora je nedvomno mogoče iskati v dejstvu, da se je iz ospredja javne razprave odmaknil premislek, kaj nasilje sploh je. Manjka tudi kontekstualna umeščenost nasilnih dogodkov skozi premislek o razmerjih moči v obstoječem spolnem redu. Iz javnega diskurza, ki ga oblikujejo hitri in površinski premisleki o posameznih dogodkih, povsem umanjka uvid v problematiko nasilja nad ženskami kot posledico še vedno prisotne spolne neenakosti v družbi.

Zato je osrednji namen tega prispevka osvetliti pomen razumevanja nasilja nad ženskami skozi prizmo spola oziroma spolne neenakosti, kar je ključni prispevek feministične strukturalistične teorije. V tej luči bo predstavljena tudi kritika te teorije, ki je sicer podala ključne temelje za razumevanje nasilja nad ženskami, a žal danes ne zadošča za kompleksno razumevanje celotne problematike. Zato želim v okviru pričujočega prispevka osvetliti tudi pomen povezovanja feministične misli z drugimi disciplinami. Le tako lahko dobimo celovitejši vpogled v problematiko nasilja nad ženskami.

Vse to bom v prispevku poskušala ponazoriti na aferi Weinstein, saj gre za primer, ki razkriva vse prednosti, pa tudi pomanjkljivosti, ki jih prinaša feministična dediščina na področju nasilja nad ženskami. Obenem razkriva, kako v javnem in širšem družbenem diskurzu pre pogosto umanjka poglobljen premislek o nasilju nad ženskami skozi prizmo spolne ter drugih kompleksnih neenakosti.

2 Toleranca do nasilja nad ženskami kot posledica spolno nevtralne terminologije

Raziskave kažejo, da je toleranca do določenih oblik nasilja nad ženskami v družbi še vedno visoka. Tako je na primer v raziskavi o nasilju med spoloma, ki jo je naročila Evropska komisija, več kot četrtina vprašanih dejala, da je spolni odnos brez privoljenja v določenih okoliščinah sprejemljiv. Prav tako je raziskava pokazala, da kar petindvajset odstotkov vprašanih v Sloveniji meni, da žrtev (ženska) večinoma sama izsili nasilje (Special Eurobarometer 449, 2016). V eni starejših raziskav so Kury in dr. (2003) ugotovili, da sta odziv in odnos okolja do žrtev nasilnih spolnih dejanj,

zlasti posilstva, bistveno bolj odklonilna kot do žrtev drugih kaznivih dejanj. Javno mnenje je naklonjeno prepričanju, da žrtev posilstva postane ženska, ki je k dejanju pripomogla sama z nepravilnim in izzivalnim vedenjem (Kury in dr., 2003, 138). Odzivi javnosti in institucij ob prijavi spolnega nasilja kažejo, da je takšno mnenje še vedno močno prisotno. Podobna prepričanja in trend k manjši občutljivosti za pojavne oblike nasilja ter, obratno, trend k večji stopnji sprejemanja oblik vedenja, ki ga označujemo za nasilje, je mogoče zaslediti tudi v stališčih javnega mnenja do nasilja nad ženskami v družini (Sedmak, Kralj, 2013, 171).

Takšna prepričanja v javnem mnenju pogosto vplivajo tudi na prepričanja ljudi, ki delujejo v institucijah, zadolženih za obravnavo in razreševanje primerov nasilja. Kot pojasnjujeta Sedmak in Kralj (2013, 171): »Pomen javnega mnenja je velik, morda celo večji, kot se bežnemu opazovalcu zdi.« Javno mnenje igra ključno vlogo pri doseganju konkretnih družbenih sprememb ali zaviranju za družbo škodljivih ukrepov. Sočasno pa, kot opozarjata avtorici, je »z javnim mnenjem mogoče tudi manipulirati, ga potvarjati in prirejati za (parcialne) politične koristi« (prav tam, 162). V primeru nasilja nad ženskami in nasilja v zasebni sferi je javno mnenje prav tako ključnega pomena, saj večja senzibilnost javnega mnenja za ta vprašanja pomembno vpliva na »večjo prepoznavnost nasilja in znižanje tolerance v odnosu do nasilja, spodbuja žrtve nasilja, da se nasilju uprejo, in stigmatizira nasilneža, namesto okrivljanja žrtev« (prav tam).

Institucije, kot so policija, sodišča in centri za socialno delo, niso neodvisne oaze, katerih mnenje bi bilo povsem neodvisno od javnega mnenja. Kot opozarja Filipčič glede dela sodnikov: »Sodniki opravljajo svoje delo v okolju, ki je vedno bolj punitivno naravnano. Tudi če se zavestno trudijo, da to ne bi vplivalo na njihovo delo, se to zaradi nezavednih psihičnih mehanizmov lahko pozna na njihovih odločitvah, torej tudi na izrekanju daljših zapornih kazni« (Filipčič, 2014, 46). Takšen premislek je mogoče prenesti tudi na delo drugih institucij ter strokovnih delavcev in delavk.

Najbolj svež dokaz za to je sodba španskega sodišča, ki je aprila letos, torej v letu 2018, pet moških oprostilo obtožb skupinskega posilstva 18-letnice na festivalu San Fermin v Pamploni. Čeprav je tožilstvo zahtevalo obsodbo za množično posilstvo in zaporno kazen v višini 15 do 22 let, je sodišče peterico obsodilo na devet let zopora zaradi spolne zlorabe (MMC RTV SLO, 28. 4. 2018). Kaj se je v kritičnem trenutku dogajalo, je sodišče lahko preverjalo tudi prek posnetkov, narejenih s pomočjo telefonov posiljevalcev. V obrazložitvi svoje odločitve sodniki navajajo, da je na omenjenih posnetkih jasno vidno le, da se je »tožnica nenadoma znašla v ozkem in skritem kraju, obkrožena s peterico, pri tem pa je bila neodzivna. Videti je, da sta jo dva moška pritisnila ob zid, medtem ko ima na obrazu odsoten izraz in zaprte oči«

(več na MMC RTV SLO, 28. 4. 2018).² Sodba je v Španiji sprožila množične proteste in pozive po spremembi zakonodaje, ki preveč ozko določa, kaj je nasilje, ter nasilje povezuje le s fizičnimi napadi in poškodbami. Prav tako so protestnice in protestniki opozarjali, da je takšna sodba velik korak nazaj v boju zoper nasilje nad ženskami, saj močno minimalizira resnost tega problema.

O negativni družbeni klimi do nasilja nad ženskami pričajo tudi odzivi držav članic na ratifikacijo t. i. istanbulske konvencije, konvencije Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami. Čeprav jo je veliko držav že ratificiralo, so postopek v skoraj vseh državah spremljala številna nasprotovanja. Do najradikalnejših odzivov je prišlo v Zagrebu marca letos, torej v letu 2018, ko se je več tisoč protestnikov zbralo proti njeni ratifikaciji z geslom »Stop Istanbulski konvenciji, za suvereno Hrvaško«. Njihov protest je spodbudilo prepričanje, da konvencija »grobno posega v temeljne tradicionalne, kulturne, identitetne in pravne vrednote hrvaške družbe« (več glej MMC RTV SLO, 24. 3. 2018). Takšna stališča jasno nakazujejo na še vedno prisotno toleranco do določenih oblik nasilja nad ženskami, saj jih številni očitno še vedno razumejo kot neproblematična.

Glede na do sedaj povedano ne presenečajo ugotovitve o še vedno prisotni sekundarni viktimizaciji žensk ob prijavah nasilja (Kury in dr., 2003; Nikolić Ristanović, 2003; Zaviršek, 2004; Jevšek, 2007). Dogaja se, da jim strokovno osebje in okolica pogosto ne verjameta, če nimajo vidnih fizičnih poškodb. Šeparović (1998, 63) ugotavlja, da se v postopkih obravnave spolnega nasilja vsa pozornost pogosto premakne iz žrtve na storilca kaznivega dejanja, žrtve pa dogajanje le nemočno opazujejo. Lahko bi rekli, da je oseba, ki je preživela nasilje v takšnem kontekstu, dvojno zlorabljena: prvič s strani povzročitelja nasilja ter drugič s strani okolice in institucij. Kot pojasnjujejo Kury in dr. (2003, 140), žrtev ne trpi samo zaradi kaznivega dejanja, temveč tudi zaradi nadaljnjih dogodkov in odzivov celotne družbe do dejanja, ki ga je doživela.

Razlog za še vedno pogosto sekundarno viktimizacijo v primerih nasilja nad ženskami je mogoče iskati tudi v tem, da so ženske v največji meri žrtve oblik nasilja, kot so spolno nasilje, zalezovanje, nasilje v družini ter intimnopartnersko nasilje (WHO, 2008; FRA, 2014), torej nasilja, ki se dotika najgloblje intime posameznice. Gre za nasilje, ki se praviloma dogaja stran od oči javnosti, ki je skrito in »nevidno«, saj se kot edini priči pojavljata le žrtev in storilec, ki praviloma zagovarjata vsak svojo različico dogodka. Povzročitelj se vselej sklicuje bodisi na konsenz v odnosu bodisi nasilje zanika ali odgovornost zanj prelaga na žrtev. Organi pregona, strokovne službe

2 Kot poroča spletni portal Se non ora quando, je eden od sodnikov za peterico zahteval povsem oprostilno sodbo, in sicer z razlago: »v videu ne vidim nasilja, ampak spolno vzburjenost dekleta« (Se non ora quando, 30. 4. 2018).

in širša javnost imajo pred seboj vselej dve različici dogodka, ki sta si diametralno nasprotni. Prepoznavanje povzročiteljev tovrstnih oblik nasilja pa je težavno tudi zato, ker se v vlogi storilca praviloma pojavlja urejen, uspešen, navidezno prijazen moški, ki niti približno ne sovпада s stereotipno podobo delinkventa ali zlorabljevalca.³

Osebe, ki imajo izkušnjo s tovrstnimi oblikami nasilja, se praviloma soočajo z občutki sramu, strahu pred odzivom okolice in bližnjih, strahu, da jim nihče ne bo verjel, in občutki krivde, da so same izzvale nasilno vedenje povzročitelja. Prav zato potrebujejo veliko časa, da o tovrstnem nasilju sploh spregovorijo, še več, da ga prijavijo, nekatere pa molčijo vse življenje. O tem pričajo tudi podatki o razmeroma majhnem številu prijav kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost⁴ (Poročilo o delu policije za leto 2015, 2016, 2017), pa tudi trend upadanja policiji prijavljenih kaznivih dejanj nasilja v družini (Filipčič, 2013; Poročilo o delu policije za leto 2015, 2016, 2017). Po ocenah nekaterih strokovnjakov in strokovnjakinj (Kury in dr., 2003; Filipčič, 2013) statistični podatki policije ne kažejo dejanske prisotnosti teh oblik nasilja v družbi, saj je treba upoštevati, da velik delež teh oblik nasilja ostane neprijavljen. Tako na primer Kury in dr. (2003) ocenjujejo, da je policiji prijavljenih manj kot deset odstotkov kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Med razloge, zakaj ženske tako redko prijavijo določene oblike nasilja, Kanduč (1998) v primerih posilstev med drugim navaja visoko stopnjo nezaupanja v organe pregona in strah pred kazenskim postopkom s strani žrtev ter zavedanje, da se bo s prijavo dogodka zanje začel mučen in dolgotrajen proces.⁵

Takšno stanje v družbi jasno nakazuje, da je iz ospredja javne razprave izginil premislek o nasilju nad ženskami skozi prizmo spolne neenakosti in neenake porazdelitve družbene moči med spoloma. Zaradi tega bom v nadaljevanju predstavila pomen takšne perspektive, vpeljane skozi feministično paradigmo, kot tiste, ki lahko ponudi senzibilnejši in ustrežnejši pristop k razreševanju problematike nasilja nad ženskami.

3 Tako na primer med peterico posiljevalcev v Pamploni najdemo vojaka in pripadnika »Guardie Civil« (posebna enota med organi pregona v Španiji). Po poročanju portala *Se non ora quando* naj bi delal prav v sektorju, zadolženem za preganjanje spolnega nasilja (*Se non ora quando*, 30. 4. 2018).

4 Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, ki jih obravnava policija, vključujejo oblike nasilja: posilstvo, spolno nasilje, kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja, spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let, pridobivanje oseb, mlajših od 15 let, za spolne namene, prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva ter druga kazniva dejanja (Poročilo o delu policije za leto 2017, 85).

5 Tako na primer Kanduč (1998) navaja, da ženske posilstva pogosto ne prijavijo, ker menijo, da bi jim kazenski postopek lahko povzročil dodatne travme, da jim organi pregona ne bodo verjeli in da bi tako bile dodatno ponižane s strani policistov, sodnika, tožilca, zagovornika in medijev. Prepričane so, da jim bo pregon prinesel več škode kot koristi (Kanduč, 1998, 100).

3 Pomen proučevanja nasilja skozi prizmo spolne neenakosti

Proučevanje nasilja v kontekstu spolne neenakosti je začelo pridobivati na pomenu konec šestdesetih let 20. stoletja, ko so se pojavila opozorila zagovornic feminističnega gibanja drugega vala o razsežnostih moškega nasilja nad ženskami.

Feministične avtorice so na osnovi empiričnih dokazov začele opozarjati na razsežnosti in specifične nasilja moških nad ženskami. Na tej osnovi so začele odpirati različna vprašanja o odnosih med spoloma, moški moči in dominaciji v družbi ter opozarjati, da moškega nasilja nad ženskami ne moremo proučevati izven konteksta spolne neenakosti. Schwartz (2005, 8) pravi: »Najpomembnejša raziskovalna ugotovitev zadnjih dvajsetih let je, da nasilje lahko razumemo le v kontekstu spolne neenakosti.«

Pristopi, ki nasilje nad ženskami predstavljajo ločeno od družbenih struktur in se osredotočajo predvsem na individualne lastnosti oseb, ne nudijo popolne razlage vzrokov za nasilje. Nasilje je treba vselej razumeti v širšem kontekstu, ki ga sestavljajo odzivi institucij ter splošna kulturna in družbena prepričanja oziroma stališča o odnosih moških med seboj ter med moškimi in ženskami.

Ko govorimo o nasilju nad ženskami, moramo poudariti, da povzročitelji nasilja nasilje praviloma izrabljajo za utrjevanje svoje pozicije moči in dominacije v danem odnosu. Moč, nadzor in dominacija so po mnenju feminističnih raziskovalcev in raziskovalk ključni elementi, ki jih je treba proučevati v zvezi z vzroki za moško nasilje nad ženskami. Tega pa ni mogoče razumeti izven konteksta kulturnih in strukturnih neenakosti med spoloma.

Za poglobljeno razumevanje in pojasnjevanje nasilja nad ženskami je ključna uporaba različnih teoretičnih pristopov,⁶ saj edina omogoča, da zajamemo kompleksnost problema. Ob tem ne gre spregledati pomena, ki ga ima pri razumevanju nasilja nad ženskami feministična strukturalistična teorija. Gre za teorijo, ki je prva začela opozarjati, da je nasilje spolno zaznamovano in da ga ne moremo razumeti izven konteksta spolne neenakosti. Kot pojasnjuje Price:

Najvidnejši prispevek feministk k razumevanju nasilja je, da je nasilje spolno zaznamovano. Povedano drugače, obstaja jasna razlika med tistimi, ki nasilje povzročajo, in tistimi, ki ga trpijo. To ne pomeni, da ženske po naravi niso sposobne nasilja. Prav tako ne pomeni, da moški niso nikoli žrtve. Pač pa pomeni, da je, izhajajoč iz statistik o posilstvih, nasilju v družini, spolnih zlorabah otrok, pornografiji, prostituciji, spolnem nadlegovanju, zalezovanju,

6 Več o tem v nadaljevanju.

spolnih umorih in drugih oblikah medosebnega nasilja, neizpodbitno dejstvo, da so v veliki večini povzročitelji moški, žrtve pa ženske. (Price, 2005, 11)

Feministični strukturalistični pristop se je razvil kot kritika biološkega determinizma in spolno nevtralnih sociokulturnih pristopov k proučevanju nasilja nad ženskami, katerih teorije pri tolmačenju nasilja zasledimo še danes. V luči kritike biološkega determinizma in njegove razlage, da biološki spol določa družbene in kulturne vloge ter značilnosti (Squires, 2009), je zavrnil tudi biološke razlage nasilja ter nasilja nad ženskami. Biološki determinizem nasilje nad ženskami razlaga s sklicevanjem na naravo in gene. Moško agresivnost razume kot nekaj, kar je inherentno moški naravi in biološko determinirano. Moške razume kot agresivne po naravi, kar pomeni, da se s takšnimi lastnostmi že rodijo. Takšen koncept »naravnosti« nasilja pa pogosto opravičuje njegovo uporabo⁷ (Hearn, 1998).

Feministični strukturalistični pristop je nastal tudi na osnovi kritike dotlej pomanjkljivih socioloških in kulturnih teorij, kot so psihoanaliza in psihoanalitične razlage, teorija konflikta, strukturalistična teorija in simbolični interakcionizem, ki za pojasnjevanje odnosov med spoloma praviloma uporabljajo močno poenostavljeno razumevanje spola ter moške in ženske razumejo kot individualne posameznike v liberalni družbi ali kot omejene na spolne vloge (Hearn, 1998). Feministične avtorice so oblikovale bistveno bolj kompleksno razumevanje spola ter prve pokazale na pomen družbe in kulture pri oblikovanju ženske in moškega kot pripadnikov določenega spola ter na pomen odnosov med spoloma v družbi. Razlike med spoloma po njihovem mnenju niso nekaj inherentnega in funkcionalističnega; človeka torej ne determinira njegov biološki spol, temveč je spol, ki determinira našo pozicijo v družbi, družbeno konstruiran. Kot pojasnjuje Milica Antić-Gaber, se izbire posameznikov in posameznic ne dogajajo v praznem prostoru, »ampak v določenem socialnem kontekstu, v katerem smo ljudje – moški in ženske – obdani s strukturnimi ovirami ali strukturnimi priložnostmi. Posamezniki in posameznice so torej aktivni, vendar v določenih in vsakokrat različnih okoliščinah, ki vplivajo na njihove izbire in ,izbire'. Pri konstruiranju spola na nas vplivajo veliki in oddaljeni družbeni sistemi in institucije (makro raven), skupine in organizacije (družina, prijatelji), ki so nam blizu (mezo raven), ter povsem individualizirani dejavniki, kot so tipi racionalnosti (Weber, Foucault), ki smo jim pri izbirah zavezani (mikro raven)« (Antić-Gaber, 2015, 12).

Sistem, v katerem živimo, po feministični strukturalistični perspektivi spodbuja heteronormativnost in spolno binarnost, kar pomeni, da sta družbeno sprejemljiva

7 Biološki pristopi pri pojasnjevanju vzrokov za nasilje izhajajo iz lastnosti, kot so instinkt, teritorialni ali fizični obseg, kromosomske in hormonske razlike, človekov poseg v biokemijo telesa itd. (več v: Hearn, 1998, 17–18).

le moški in ženski spol v svojih družbeno pričakovanih spolnih vlogah. Squires, ki povzema eno glavnih argumentacij Gayle Rubin,⁸ navaja:

»[S]istem spolov, ki konstruira dva različna biološka spola, deluje tako, da koncentrira moč v rokah patriarhov (starejših moških, ki nadzorujejo tako mlajše moške kot ženske). Pomembno mesto moči je družina, heteroseksualnost pa je osrednja institucija, ki ohranja sistem spolov« (Squires, 2009, 80).

Razlike med spoloma ohranjajo moško moč v družbi kot celoti in s tem tudi v družini, saj je družina institucija, v kateri odnose med njenimi člani in članicami oblikujejo pričakovanja, povezana s spolno zaznamovanimi in družbeno zaželenimi vlogami moških in žensk (Yllö, 1993, 49). V takšnem spolno zaznamovanem sistemu po mnenju feminističnih avtoric nastajajo tudi pogoji za moško nasilje nad ženskami ter njegovo reproduciranje in ohranjanje, in sicer tako na strukturni oziroma družbeni kakor individualni ravni (Bograd, 1988).

Feministična teorija obstoječega spolnega reda tako ne razume kot ene od specifičnih spremenljivk merjenja, kot so starost, spol ali družbenoekonomski status, temveč kot sistem moške družbene moči, ki je kompleksna in večdimenzionalna kategorija. Feministična teorija torej ni ozka teorija, ki bi proučevala le en vidik nasilja nad ženskami, temveč gre za široko analizo spola in moči v družbi, ki se uspešno uporablja v proučevanju teh oblik nasilja.

Postavitev vprašanja nasilja nad ženskami v kontekst delovanja obstoječe družbene strukture je prispevala zavest in védenje o močni in kompleksni vlogi, ki jo imajo družbeni dejavniki pri ustvarjanju konteksta, v katerem se dogaja nasilje. Gre za enega ključnih prispevkov zgodnje feministične misli na tem področju, saj je to kontekst, ki ga druge raziskovalne discipline pogosto spregledajo. Zlasti drugi val feminizma je začel, kot pojasnjuje Messerschmidt (2005, 196), »izzivati maskulinistične znanstvene kroge z osvetljevanjem spolno zaznamovane narave moči«, ki so jo družbene teorije dotlej ignorirale. Obenem so feministke analiziranje spolno zaznamovane moči premaknile na širše družbeno področje ter izpostavile naravo in razširjenost nasilja nad ženskami.

Zato kljub številnim kritikam feministično strukturalističnega pristopa ne moremo mimo dejstva, da je, kot pravi Hearn (1998, 33), »radikalna feministična misel najgloblje in trajno izzvala moške, moško moč in moško nasilje« ter radikalno spremenila razumevanje, pojasnjevanje, proučevanje, raziskovanje in reševanje problematike nasilja nad ženskami. Navedena spoznanja so pomembno prispevala k temu, da je bilo nasilje nad ženskami, ki se praviloma dogaja na zasebnih, intimnih in

⁸ Gayle Rubin, pravi Squires, ponudi »eno prvih artikulacij strukturalistične razlage razlikovanja med biološkim spolom in spolom ter delovanja sistema spolov« (Squires, 2009, 80).

nevidnih področjih, prepoznano kot družbeni problem, ki ga morata reševati država in politika na sistemski ravni, prek kazenskopравnih ter drugih institucij in politik. Zato je feministična dediščina pri razumevanju nasilja nad ženskami in reševanju tega problema neprecenljiva.

Kako pomembna je feministična dediščina na področju boja proti nasilju nad ženskami, dokazujejo številni sistemski ukrepi na tem področju. Med zadnje najpomembnejše dosežke, ki vprašanje nasilja nad ženskami rešuje celostno, sistemsko in interdisciplinarno, je, čeprav po številnih in težkih pogajanjih, ratifikacija istanbulske konvencije, ki jo je do sedaj, vključno s Slovenijo, ratificiralo že 30 evropskih držav (Evropska komisija, 2018).

Prav tako pomemben dokaz o vrednosti in premikih, ki jih je na področju prepoznavanja nasilja nad ženskami prispevala feministična dediščina, je razkritje afere Weinstein. Časopis *New York Times* in revija *New Yorker* sta za njeno razkritje prejela najprestižnejšo Pulitzerjevo nagrado za javno službo. Ta primer dokazuje, da se je senzibilnost do nasilja nad ženskami močno povečala. Dokaz za to sta prepoznana pomembnost raziskovanja in poročanja o spolnem nadlegovanju žensk s strani enega osrednjih časopisov in revije v ZDA ter Pulitzerjevo priznanje, ki je v razkritju primerov spolnega nasilja očitno prepoznalo pomemben prispevek k družbenemu napredku in novinarskemu delu.

Ti primeri dokazujejo, kako pomembno je, da nasilje nad ženskami razumemo skozi prizmo spolne neenakosti in v kontekstu nesorazmerja moči v obstoječem spolnem redu, kar bo predmet nadaljnje razprave.

3.1 Moč in nasilje

Ko govorimo o nasilju, zlasti pa o nasilju moških nad ženskami, je bistveno razumeti odnos med nasiljem in močjo, saj ima ta ključno vlogo pri razumevanju nasilja. Vsaka oblika agresije še ni nasilje. Žižek pravi, da »nasilje ni agresivnost kot taka, temveč njen eksces, ki s tem, ko vselej hoče več, moti normalni tok stvari« (Žižek, 2007, 58). Nekateri avtorji in avtorice opozarjajo, da je bistvena razlika med agresijo in nasiljem v tem, da gre pri nasilju za izkazovanje in vzpostavljanje moči nad drugimi oziroma drugim, medtem ko pri agresiji ta težnja ni prisotna. Imbusch pojasnjuje, da je agresija »izraz, ki izhaja iz psihologije, in navadno kot agresivno vedenje opisujemo dejanje, ki povzroča fizično ali psihično škodo drugemu« (Imbusch, 2003, 19). Vendar pa se agresija ne uporablja le za izvajanje in izkazovanje moči ter nadzorovanje drugega in namerno destruktivnost, temveč tudi v samoobrambi, v impulzivnih reakcijah.⁹

9 Fromm (2013) na primer razlikuje med »maligno agresijo«, ko gre za namerno, destruktivno in okrutno dejanje, ter »benigno agresijo«, ko gre za dejanje v obrambi.

Agresija preraste v nasilje takrat, ko je pri posamezniku ali skupini prisotna zavestna težnja po vzpostavitvi moči in nadzora nad drugim oziroma drugimi. Vprašanje moči je tako po mnenju nekaterih ključni moment, s katerim se agresija prelevi v nasilje. Simone Weil pravi:

Želja po lastnini in moči je legitimna, če posamezniku omogoča dosego neodvisnosti od drugih. Oponenti v konfliktu pa izkazujejo naravno težnjo po vedno večjih zahtevah. Nič jim ne zadostuje in nikoli niso zadovoljni. Ne znajo se ustaviti; ne poznajo meja. Želja zahteva več, mnogo več od potrebe [...]. Posamezniki sprva iščejo moč, da jih ne bi obvladali drugi. Če pa niso previdni, lahko kaj kmalu prestopijo mejo, onstran katere si dejansko prizadevajo obvladovati druge. (Žižek, 2007, 58)

Nasilje gre torej razumeti kot izraz, izkazovanje, doseganje in utrjevanje moči. Imbusch (2003) pojasnjuje, da je ravno koncept moči tisti, ki se zgodovinsko gledano v največji meri prekriva s konceptom nasilja.¹⁰ Nasilje je tako preračunljivo izvajanje moči in obenem izrazito učinkovit instrument moči, predvsem zato, ker uveljavlja neposredno poslušnost in pokorščino ter premaguje odpor (Imbusch, 2003). Zato je pri vprašanju nasilja, enako kot pri političnih in ekonomskih neenakostih ter dostopu do družbenih virov, zelo pomembno upoštevati vprašanje razlike v družbeni moči. To vprašanje pa nas neizogibno pripelje do vprašanja spolnih razlik oziroma vprašanja spola v odnosu do nasilja.

3.2 Spol in nasilje

Statistični podatki in empirične raziskave kažejo, da obstajajo nekatere oblike nasilja, kot so nasilje v družini, spolne zlorabe, prostitucija, spolno nadlegovanje, zalezovanje, intimnopartnerski umori in druge oblike medosebnega nasilja, ki v nesorazmerno večjem deležu prizadenejo osebe ženskega spola, glavni povzročitelji teh oblik nasilja pa so moški. Feministične raziskave kažejo, da so vzroki za ta kazniva dejanja praviloma povezani z vprašanjem moči, dominacije in/ali mizoginije oziroma sovraštva do žensk (Brownmiller, 1988; Radford, Russell, 1992; Dobash, Dobash, 1998; Russell, Harnes, 2001; Price, 2005), kar govori o spolni zaznamovanosti nasilja.

10 Izhajajoč iz tega je treba natančneje definirati sam koncept moči, ki je v družboslovni teoriji prav tako opredeljena zelo različno. Moč v najožjem pomenu je moč, ki jo pomembni feministični pristopi razumejo kot moč nad in ima negativno konotacijo, ker je povezana z dominacijo in pomanjkanjem povezanosti. Definicija pojma moč nad s politološkega področja pravi: »A ima moč nad B, če lahko pripravi B do tega, da naredi nekaj, česar sicer ne bi. Formulacija omogoča, da opazujemo vedenje B in ocenimo silo, ki jo je uporabil A« (Squires, 2009, 49). Tudi znotraj tega splošnega koncepta moči nad obstajajo pomembne razlike v definicijah, vendar, kot pojasnjuje Squires (2009), imajo vsi trije koncepti skupno jedro, in sicer, da »A pomembno vpliva na B«, in je torej moč, kot pojasnjuje Lukes (1978), definirana tako: »A izvaja moč nad B, kadar A vpliva na B v nasprotju z interesi B« (Squires, 2009, 52).

Da je vprašanje nasilja tesno povezano z vprašanjem spola, je mogoče ugotoviti tudi iz raziskav in statističnih podatkov, ki kažejo, da so moški na splošno bistveno pogosteje vpleteni v nasilne dogodke in izkusijo bistveno več nasilja kakor ženske. Statistični podatki o kriminaliteti v Sloveniji,¹¹ mednarodna poročila o nasilju in kriminaliteti (WHO, 2002; UNODC, 2011) ter tuje raziskave o nasilju in kriminaliteti (Hearn, 1998; Dobash, Dobash, 1998; Messerschmidt, 2005; Hearn, Pringle, 2006; Farrington, 2007) kažejo, da so moški glavni povzročitelji nasilja nad ženskami, otroki, drugimi moškimi ter sami nad seboj. Moški prevladujejo med osebami, ki posegajo po nasilju, zlasti hudem nasilju, kot so umori, spolno nasilje, rasno in etnično nasilje, ropi, hude telesne poškodbe in kazniva dejanja, povezana z drogo. Nekaj podobnega je mogoče ugotoviti tudi o nesrečah na splošno, prometnih nesrečah in vožnji pod vplivom alkohola (Hearn, Pringle, 2006). Prav tako je znano, da moška agresija vključuje bistveno več nasilja, težnje po poškodovanju, strahovanja in drugih vidikov, povezanih z grožnjami, kakor ženska agresija, moško nasilje pa naj bi bilo del vzorca prisile, strahovanja in prezira (Dobash, Dobash, 1998).

Moška uporaba nasilja je bila tako sčasoma prepoznana kot družbeni problem, kar je pripeljalo do spoznanja, da se pri raziskovanju nasilja ne moremo izogniti vprašanju spola ter konstrukcije moških in moškosti. Pri tem je pomembno poudariti, kot opozarjajo različni avtorji in avtorice kritičnih študij moških in moškosti, da to ne pomeni, da so vsi moški nasilni, prav tako ne pomeni enačenja moškosti in nasilja (Messerschmidt, 1993; Hearn, 1998; Conell, 2000, 2002; DeKeseredy, Schwartz, 2005; Messerschmidt, 2005; Hearn, 2009; Conell, 2012), temveč le, da prepoznavamo pomembnost kategorije spola v nasilju in kriminaliteti, ki je bila in je še pogosto spregledana. Če želimo razumeti nasilje, ki ga povzročajo moški, ne zadostuje proučiti zgolj nasilnih moških kot ločene skupine, temveč gre za vprašanje, ki ga je treba misliti v kontekstu celotne družbene konstrukcije moških in moškosti, saj, kot pojasnjuje Hearn, »[p]sihološka in družbena identiteta, imenovana ‚moški‘, izraža in izkazuje odnose moči [...]. Med pomembnimi vidiki moške moči in bistva moči so uporaba, potencialna uporaba nasilja ali grožnje z nasiljem. Moško nasilje pa ostaja eden večjih in najbolj perečih problemov« (Hearn, 1998, 4). Zato moško nasilje nad ženskami ni zgolj dejanje posameznika, uperjeno proti specifični ženski, ampak ga je treba razumeti predvsem kot strategijo ohranjanja obstoječega (androcentričnega) spolnega reda.

11 Iz podatkov v *Poročilu o delu policije za leto 2017* je mogoče ugotoviti, da je spolna razlika v kriminaliteti bistvena. Tako je bilo v letu 2011 kazensko ovadenih 11.865 (79,2 %) oseb moškega spola in 3.119 (20,8 %) oseb ženskega spola (*Poročilo o delu policije za leto 2017*).

3.3 Nasilje nad ženskami kot sredstvo ohranjanja moške dominacije

Nasilje je eno najučinkovitejših sredstev zatiranja žensk, zatiranje žensk pa je eden od mehanizmov ohranjanja in reproduciranja obstoječega spolnega reda, v katerem razmerja moči, produkcijska razmerja in emocionalna razmerja še vedno nakazujejo podrejenost žensk in dominacijo moških (Connell, 2012, 115–116). Feminizem se tako pri pojasnjevanju vzrokov za nasilje nad ženskami osredotoča na družbeno strukturo in ne toliko na individualne dejavnike, ki povzročajo moško nasilje. Obstoječi spolni red, ki generira moško moč tako na individualni kot na institucionalni ravni, feministična teorija razume kot osnovni vzrok za moško nasilje nad ženskami. Feministične avtorice poudarjajo, da je teoretično mogoče najti številne mehanizme, ki povezujejo dimenzijo prevladujočega položaja moških v družbi in nasilje nad ženskami.

Prav zaradi tega je za razumevanje problematike nasilja nad ženskami ključno razumeti tudi delovanje družbene strukture v vsej njeni kompleksnosti. Družbena struktura ni enodimenzionalni mehanizem, ki bi ga bilo mogoče razumeti s proučitvijo le enega segmenta oziroma področja. Kot pojasnjuje Antić-Gaber (2015), je za razumevanje družbene strukture pomembno poseči po Bourdieuevem razumevanju socialnega, ki ga po njegovem mnenju tvori več mikrokozmosov oziroma področij (religijsko, šolsko, športno, politično, akademsko, podjetniško ...), pri čemer se vsako področje pozicionira v odnosu do drugih področij. Področje je vedno prizorišče bojev, do katerih prihaja prav zaradi ohranjanja, rekonfiguriranja ali radikalne spremembe moči v njem (Bourdieu, Wacquant, 1992, v: Antić-Gaber, 2015, 9). Spol je, kot ugotavlja Antić-Gaber (2015), eden pomembnejših strukturirajočih in strukturnih elementov družbenega, saj se je izkazal »kot zgodovinsko ena najtrdnjših, najvztrajnejših, najbolj konsistentnih strukturirajočih struktur in se zato dojema in sprejema kot nekaj naravnega. Zato se tudi moška dominacija v družbi sprejema kot nekaj, česar ni treba posebej utemeljevati, čemur ustrezata tudi struktura prostora in struktura časa« (Bourdieu, 2010, v: Antić-Gaber, 2015, 9).

V družbah, kjer moški dominirajo na vseh ključnih področjih socialnega (družini, politiki, ekonomiji in drugih družbenih institucijah), politike in prakse teh institucij utelešajo, reproducirajo in legitimirajo moško dominacijo nad ženskami. Moška moč tako ni razumljena kot pravilna in »naravna« le na teh področjih, ampak imajo posledice konkretnega spolnega režima v eni od institucij »povsem konkretne posledice tudi za delitev vlog v drugih« (Antić-Gaber, 2015, 11). Določene oblike nasilja se lahko na teh področjih pojavljajo kot sredstvo za izločanje ali nadzorovanje žensk ter vzdrževanje obstoječih razmerij moči. Zaradi moško konstruiranih politik in praks v teh institucijah je verjetnost, da bodo določene, zlasti bolj prikritne oblike

nasilja nad ženskami, kot sta spolno nadlegovanje in spolno nasilje, sankcionirane ali celo zaustavljene, zelo majhna. Moško dominirajoča ideologija subtilno ali celo odkrito opravičuje ali spodbuja takšno nasilje (Dobash, Dobash, 1979; MacKinnon, 1989; Dobash, Dobash, 1992; Yodanis, 2004), saj ga razume kot sprejemljivo obliko vedenja, do katere so moški upravičeni.

Takšni spolni režimi znotraj posameznih področij ljudi pozicionirajo glede na spol in jim določijo mesto v družbi. Ženske tako v odnosu do moških zasedajo nižje, podrejene položaje, moški pa zavzemajo položaje moči in nadrejenosti v odnosu do žensk. Takšno razmerje med spoloma se, kakor že predhodno omenjeno, udejanja tako skozi konkretne prakse razmerij moči, produkcijskih razmerij in emocionalnih razmerij (Connell, 2012) kakor tudi na ravni simbolnega, kulture in diskurza (Antić-Gaber, 2015). Nasilje in grožnja z nasiljem v tem kontekstu razumemo kot poskus zmanjševanja ženske moči in njenega upora (Dobash, Dobash, 1979, 43–44).

Nasilje nad ženskami je v takšnem sistemu sistematična oblika dominacije in družbenega nadzora moških nad ženskami. Zlorabljanje krepki odvisnosti žensk tako v partnerskih zvezah kakor tudi v vseh razmerjih, kjer obstajajo razmerja moči/nemoči med moškimi in ženskami, kot je na primer delovno okolje. Takšno vedenje vsem moškim omogoča, da ohranjajo svojo pozicijo avtoritete in izvajajo nadzor nad ženskami. Spolno nasilje nad ženskami je nekakšno »normativno« nasilje in ne povzroča ga blaznež, ampak moški, ki verjame, da je pozicija nadrejenosti in moči v odnosu do drugega, praviloma ženskega subjekta, njegova absolutna pravica. Tak moški verjame, da je nasilje sprejemljiv način vzpostavljanja nadzora in/ali izživljanja moškosti: »S feministične perspektive je moška dominacija nad ženskami razumljena kot kulturni mandat, nasilje pa kot sredstvo za doseg tega mandata« (Dutton, 2007, 37).

Kako obstoječi spolni red omogoča in reproducira nasilje nad ženskami, je mogoče nazorno prikazati na primeru afere Weinstein. Dejstvo, da so prve vplivne igralko o zlorabah spregovorile šele po dvajsetih letih, jasno kaže na hierarhijo pozicioniranja spolov v strukturah moči oziroma na področjih, kot je v tem primeru področje filmske industrije v Hollywoodu oziroma področje dela nasploh. Zamajati takšno pozicijo moči, kot jo je v svetovnem filmskem svetu imel Harvey Weinstein, za posameznico pomeni spoprijeti se z vrsto tveganj tako na osebni kakor tudi profesionalni in širši družbeni ravni. Zdi se, da je uspeh takšnega početja zagotovljen le, če na protipolu stoji enako močna sila, ki daje kredibilnost izjavam žrtev – kot je bil v tem primeru eden osrednjih časopisov v ZDA. Kredibilnost izjavam žrtev pa ne nazadnje prinašata tudi vpliv in moč, ki ju žrtev v družbi ima. V konkretnem primeru so bile izjave žrtev večjega zanimanja in kredibilnosti deležne tudi zato, ker so bile žrtve vplivne in bogate hollywoodske igralko.

Bistveno manj uspešen je lahko boj zoper spolno nasilje v primerih, ko imamo na eni strani običajne ženske iz različnih socialnih kontekstov in brez vidnega družbenega vpliva, na drugi strani pa vplivnega moškega z veliko količino družbene in institucionalne moči. V takšnem kontekstu se oseba v iskanju pravice znajde sama v boju zoper sistem, kar pomeni, da obstaja le majhna verjetnost, da bo v svojem boju uspešna. Zgodi se lahko, da s prijavo zlorabe bistveno več izgubi kakor pridobi, kar številne ženske odvrne od tega, da spregovorijo o zlorabi.

Afera Weinstein namreč sočasno razkriva tudi val sovraštva in kritik zoper ženske, ki si upajo spregovoriti. Te kritike in odzivi jasno nakazujejo, kako močno je še vedno prisotna miselnost o tem, kaj je za določen spol družbeno sprejemljivo in kaj ne. Jasno se pokaže napačno razumevanje nasilja in zamenjevanje sprejemljivega od nesprijemljivega vedenja, kot je zamenjevanje obojestranskega ter zaželenega zapeljevanja in »dvorjenja« s spolnim nadlegovanjem oziroma nasiljem. Pokaže se, kako močno je v družbi še vedno prisotna logika moške dominacije (Bourdieu, 2010), o moškem »lovcu«, ki mu pritiče vloga zapeljevalca s pravico do vztrajanja tudi tedaj, ko želeni subjekt takšno vedenje zavrača. Ženski pa pritiče vloga podrejene, poslušne, a hkrati moškemu težko dostopne osebe, ki z zavračanjem v resnici nakazuje željo po zapeljevanju.

Ob tem ni bilo mogoče spregledati, da so tovrstni očitki in prepričanja prihajali tako s strani moških kot žensk. Najbolj znano je odprto pismo, ki ga je podpisalo skoraj sto francoskih igralk, pisateljic in akademičark na čelu z zvezdnico Catherine Deneuve, v katerem so obsodile plaz obtožb, ki se je na moške usul po Harveyju Weinsteinu. V pismu so zapisale: *»Posilstvo je zločin, a skušati zapeljati nekoga, tudi vztrajno ali pa nerodno, ni – kot ni mačistični napad, če se moški obnaša džentelmansko [...] Moški so kaznovani po hitrem postopku, izgubljajo službe, pa je vse, kar so zagrešili, da so se dotaknili kolena neke ženske, skušali ukrasti poljub, govorili o intimnih zadevah med službeno večerjo ali pa pošiljali spolno nabita sporočila nezainteresiranim ženskam«* (MMC RTV SLO, 10. 1. 2018).

V slovenskem prostoru v eni osrednjih ženskih revij ONA+ zasledimo zapise profesorice Vesne Vuk Godina, v katerih odgovornost za spolne zlorabe prav tako prenese na ženske, in sicer z besedami: *»A je treba pogledati tudi drugo stran. Stran žrtve. Ki so počele, kar je Weinstein želel. Molčale. In profitirale. In ki zdaj govorijo. So žrtve. In spet profitirajo«* (Godina, 2017). Vesna Vuk Godina je v enem od prispevkov podprla zgoraj omenjeno odprto pismo francoskih vplivnih žensk (za podrobnosti glej Godina, 2018).

Na vlogo žensk pri ohranjanju in reproduciranju obstoječega spolnega reda je med prvimi opozoril Bourdieu (2010), kar je bila ena pomembnih kritik feminizma.

Avtor trdi, da feministke ne (ali premalo) priznavajo vloge žensk pri ohranjanju moške dominacije v družbi. Bourdieu je načine vsiljevanja in prenašanja moške dominacije videl v paradoksnem podrejanju, katerega učinke imenuje simbolno nasilje. Simbolno nasilje, ki se po avtorjevem mnenju dogaja po »čisto simbolnih poteh sporazumevanja in zavedanja ali, natančneje, nezavedanja, spoznavanja ali celo čustvovanja« (Bourdieu, 2010, 2), je tisti osnovni mehanizem delovanja, ki tudi ženskam onemogoča prepoznavanje moške dominacije, zaradi česar jo dopuščajo. Takšna družbena razmerja po avtorjevem mnenju dajejo priložnost dojetja logike dominacije, ki se »udejanja v imenu simbolnega načela, znanega in priznanega tako pri dominantnih kot pri podrejenih, priložnost za razumevanje jezika (ali izgovorjave), življenjskega sloga (ali načina mišljenja, govorjenja ali delovanja) ...« (Bourdieu, 2010, 2). Logika dominacije tako ni nekaj, kar se ohranja zgolj v okviru kognitivnih shem, ampak je vpeta v številne vsakdanje zaznavne in/ali nezaznavne sheme ter prakse človeškega delovanja, kjer gre za »zgodovino nepretrgane (re)kreacije objektivnih in subjektivnih struktur moške dominacije, ki se trajno udejanja, odkar obstajajo moški in ženske, in s katero se je moški red reproduciral nepretrgoma iz obdobja v obdobje« (Bourdieu, 2010, 96–97). Takšno razumevanje logike moške dominacije pokaže na bistveno bolj zapletene mehanizme njenega delovanja, ki jih po avtorjevem mnenju ni mogoče »premagati samo z orožjem zavesti in volje« (Bourdieu, 2010, 46).

Po drugi strani ni mogoče spregledati vloge številnih, tudi vplivnih moških, ki poskušajo prek vsakodnevnih praks in delovanja rahljati logiko moške dominacije in obstoječi spolni red ter preizprašujejo njuno legitimnost. To je bilo mogoče zaslediti tudi v primeru Weinstein. Tako smo prišli do še enega pomembnega očitka feminizmu, da moškost razume preveč preprosto in enodimenzionalno (Hearn, 1998).

Pri kontekstualizaciji nasilja nad ženskami skozi feministično strukturalistično perspektivo prepogosto umanjka premislek o vprašanju kompleksnih neenakosti. Takšen premislek lahko pomembno prispeva k boljšemu razumevanju, zakaj so tveganja za določene oblike nasilja pri nekaterih ženskah večja kakor pri drugih. Obenem nam lahko pomaga razumeti, zakaj kdo v danem trenutku privoli v določeno situacijo, morda spolni odnos, čeprav je ta v nasprotju z njeno/njegovo željo in voljo. V tem kontekstu izhajam iz prepričanja, da je konsenz lahko izsiljen, a je treba za dojetje tega, kako pride do izsiljenega konsenza,¹² poznati kontekst dogodka v vsej njegovi kompleksnosti.¹³

Zaradi nakazanih omejitev feministične strukturalistične perspektive bo naslednje poglavje namenjeno podrobnejši predstavitvi njene kritike ter pomenu njenega povezovanja z drugimi pristopi in disciplinami.

12 Več o tem glej v poglavju 3.1.

13 Več o tem glej v poglavju 3.1.

4 Pomen interdisciplinarnosti ali zakaj feministično strukturalistična teorija ne zadostuje pri razlagi nasilja nad ženskami

Feministične ideje in gibanja so prispevala številne konkretne akcije in spremembe v spoprijemanju s problematiko nasilja nad ženskami. Kljub temu ne moremo mimo dejstva, da je feministična strukturalistična teorija deležna številnih kritik, ki kažejo na njene šibke točke in omejitve pri proučevanju tako spola kot nasilja nad ženskami. Osnovna kritika izhaja iz prepričanja, da je feministična strukturalistična razlaga patriarhata in odnosov med spoloma premalo kompleksna. Hearn pojasnjuje:

»[P]reveč preprosto in enodimenzionalno postavljanje moškega nasilja v patriarhatu je mogoče kritizirati, saj zanemarja zgodovinske spremembe, kulturne specifičnosti, strukturne in sektorske spremembe in multiple zatiranosti« (Hearn, 1998, 32).

Ena temeljnih kritik prihaja od postrukturalistične feministične teorije, ki meni, da feministična strukturalistična perspektiva vsaj na področju proučevanja nasilja nad ženskami premalo upošteva razlike med posameznimi skupinami, povezane z etnično, rasno in razredno pripadnostjo. V sodobnem feminizmu je tudi sicer mogoče najti številne kritike zgodnjih artikulacij teorije objektnih odnosov, ki so kot edino kategorijo razlike v odnosih obravnavale spol, vse druge pomembne kategorije (kot so rasa, etnična pripadnost, spolna usmerjenost itd.) v tem procesu pa so zapostavljale ter tako napačno univerzalno razlagale pridobivanje spolno zaznamovane identitete, izhajajoč v glavnem iz izkušnje belopoltnih, zahodnih žensk srednjega razreda (Squires, 2009, 82).

Drugi pomemben val kritik feministični perspektivi očita, da ne odgovarja zadostno na vprašanja, zakaj so nekateri moški dominirajoči in nasilni, medtem ko drugi niso, če pa so v določeni družbi deležni enakih socializacijskih vplivov, in zakaj je le razmeroma malo moških nasilnih do svojih partnerk kljub ugodnostim, ki jih nasilje prinaša.

V feministični teoriji je po mnenju Yllö (1993, 57) »premalob občutka za psihološke dinamike, ki vplivajo na posameznika in njegovo izbiro, da bo uporabil nasilje«. Dutton pa pravi, da na ta »vprašanja feministična analiza težko odgovori, ker se feminizem v glavnem osredotoča na spol – na tiste vplive socializacije, zaradi katerih so ženske in moški različni – in ne na psihološke dejavnike, ki lahko pomagajo razložiti, zakaj so nekateri moški nasilni, medtem ko večina ni. [...] Karkoli vodi te moške, da so nasilni, mora vključevati nekaj več kot zgolj družbene norme« (Dutton, 2007, 39).

Pri odgovoru na zgoraj postavljeni vprašanji kritike ne opozarjajo le na psihološki vidik, temveč tudi na vprašanje moških in moškosti kot spolne kategorije, tako na splošno kakor v odnosu do nasilja, na kar se navezuje tretji pomemben val kritik.

V luči takšnih kritik so se razvile t. i. kritične študije moških in moškosti, ki se ukvarjajo z vprašanjem moških in moškosti ter njenega odnosa do različnih vprašanj, med drugim do nasilja. Študije feministični teoriji očitajo nekoliko preozko teoretično izhodišče pri razumevanju moških in moškosti; kot pojasnjujejo Carrigan, Connell in Lee, zgodnji feminizem pri razumevanju spolnega izkoriščanja in nasilja »moškost bolj ko ne razume kot enoznačno 'hudodelstvo' in vse moške kot agente patriarhata na bolj ali manj enaki stopnji« (Carrigan, Connell, Lee, 1987, 100). Takšno videnje po mnenju avtorjev pripelje do zelo shematičnega razumevanja odnosov med spoloma, pri čemer različnost moških in moškosti ni prepoznana. Kljub opozorilu pred poenostavljanjem pa menijo, da sta feministična pozicija in njen koncept spolno zaznamovane moči bistvena za proučevanje moških in moškosti.

Tudi pri proučevanju moškega nasilja nad ženskami je ključno upoštevati razlike, povezane z vprašanjem moških in moškosti v družbi, saj je, kot pojasnjuje Hearn (1998), moško nasilje v patriarhatih, čeprav vztrajno, zelo različno in specifično ter vse prej kot monolitno. Podobna je kritika, da se feministične raziskave preveč osredotočajo na proučevanje žrtev in premalo na storilce takšnih zločinov (Hearn, 1998; Arin, 2001; Anderson, Umberson, 2001; Messerschmidt, 2005; Dutton, 2007; Hattery, Smith, 2012), saj bi lahko boljše poznavanje delovanja povzročiteljev nasilja prineslo pomembna vedenja na področju preventivnega delovanja.

Feministična teorija se nezadostno in neustrezno ukvarja tudi z vprašanjem nasilja v kontekstu homoseksualnih odnosov in nezadostno pojasnjuje izjeme, kot so primeri, ko so ženske nasilne do svojih partnerjev (Hattery, Smith, 2012).

Vse navedene kritike se zdijo utemeljene, saj izpostavljena vprašanja ne pomenijo odtegotanja pozornosti od razumevanja nasilja skozi prizmo spolne neenakosti ali minimaliziranja njegove resnosti, temveč so pomembna izhodišča za bolj poglobljeno razumevanje te problematike. Upoštevanje vseh zgoraj navedenih pristopov tudi ne pomeni odmika od feministične paradigme, ampak pomeni njeno pomembno dopolnitev, saj je za celovitejše razumevanje nasilja nad ženskami ključnega pomena interdisciplinarnost raziskovanja.

V nadaljevanju bo nekaj več pozornosti namenjene pomenu vključevanja interseksijskega pristopa v razlage in raziskave o nasilju nad ženskami, saj lahko veliko prispeva k kompleksnejšemu razumevanju vzrokov za nasilje. Vprašanje kompleksnih neenakosti je iz raziskav o nasilju nad ženskami v večji meri izpuščeno.

4.1 Koncept interseksionalnosti in vprašanje kompleksnih neenakosti v odnosu do nasilja nad ženskami

V luči kritike feministične teorije, da poudarja singularno naravo družbenih struktur in homogeno dojetje spola, so se razvili številni feministični pristopi, ki dokazujejo, kot pojasnjuje Judith Squires, da »te artikulacije konstrukcionizma predstavljajo preveč singularne razlage odnosov moči in preveč monolitne razlage spola« (Squires, 2009, 82).

Na to problematiko so začele prve opozarjati črnske feministke konec sedemdesetih let 20. stoletja v Združenih državah Amerike. Opozarjale so, da so izkušnje črnskih žensk tako v primerih nasilja kakor na splošno drugačne, saj so ob spolni diskriminaciji izpostavljene še drugim oblikam diskriminacije, kot so rasna, etnična in razredna, s katerimi se bele ženske srednjega razreda ne soočajo. Te izkušnje črnskih žensk so bile dotlej v veliki meri zanemarjene (Hattery, 2009; Thornton Dill, Zambrana, 2009; Hattery, Smith, 2012).

Feministično perspektivo, ki zagovarja takšno kritiko konstrukcionizma, imenujemo postrukturalistični feministični pristop. Znotraj njega se razvije t. i. koncept interseksionalnosti,¹⁴ s pomočjo katerega je najlažje razložiti, zakaj so nekateri ljudje bolj izpostavljeni različnim oblikam zatiranja in nasilja kakor drugi.

Koncept je bil odtlej predmet različnih razprav, kritik in dograjevanja, njegov pomen pa je bil pozneje prepoznan tako globalno kot politično.¹⁵ Izhodišče koncepta interseksionalnosti je, da v družbi obstajajo sistemi multiplih dominacij (spolnih, razrednih, etničnih itd.) ter s tem multiplih zatiranj. Posameznikovih izkušenj ne zaznamuje samo ena identiteta ali lokacija (na primer biti ženska ali biti pripadnica etnične manjšine), temveč multiple oblike zatiranja in subjektne pozicije. Individualno družbeno kategorijo je tako mogoče razčleniti, kar pomeni, da se lahko tako moški kakor ženske tudi znotraj spola nahajajo na različnih pozicijah moči. To nam omogoča razumeti, kako je moč zapisana tako v posameznih sistemih kakor med različnimi sistemi, ki lahko po eni strani ustvarjajo zatiranje, po drugi pa priložnosti (Crenshaw, 1991, v: Thiara, Condon, Schröttle, 2011, 26).

14 Pojem interseksionalnost je vpeljala črnska profesorica pravnih znanosti Kimberlé Williams Crenshaw v osemdesetih letih 20. stoletja, ko je analizirala položaj in stanje črnskih žensk na trgu dela v ZDA (Yuval-Davis, 2006).

15 Prvič je bil pomen interseksionalnosti pri proučevanju diskriminacije in zatiranja politično prepoznan 23. 4. 2002, ko so na 58. zasedanju Komisije ZN za človekove pravice sprejeli resolucijo o človekovih pravicah, ki v prvem odstavku »priznava pomen prepoznavanja in analiziranja interseksije multiplih oblik diskriminacije in vzrokov zanje s spolne perspektive« (Resolucija E/CN.4/2002/L.59; Yuval-Davis, 2006, 194). Razprave o razlikah in interseksionalnosti so v Evropi – zlasti v Veliki Britaniji, vendar ne izključno – prisotne že od konca osemdesetih let, vendar Yuval-Davis (2006) pravi, da so bile dolgo na videz brez večjih rezultatov oziroma vplivov na politične odločevalce.

Hrženjak in Jalušič (2011) pojasnjujeta, da je interseksionalnost orientacija, načelo in pot v raziskovanju kompleksnih neenakosti, ki temelji na spoznanju, da diskriminacija, neenakosti in nasilje nimajo enega samega ali enotnega vira, saj diskriminacija na osnovi spola ne zajame vseh žensk enako, ampak se dimenzija spola križa z drugimi strukturnimi viri neenakosti ali privilegijev.

Multiple oblike diskriminacije se med seboj prekrivajo in pogojujejo ter ustvarjajo sistem sočasnega in večkratnega zatiranja ter tako pomembno vplivajo na položaj ranljivosti določene osebe v družbi. Je pa ob tem pomembno opozoriti, da lahko učinek intersekcije deluje tudi obratno, in sicer v smeri krepitve pozicije moči posameznika ali posameznice v družbi. Kako bo intersekcija posameznih modalnosti, kot so spol, rasa, etnična pripadnost in starost, generirala družbeno lokacijo posameznika, je precej odvisno od količine kapitalov (ekonomski, kulturni, simbolni in socialni (Bourdieu, 2004)), ki jih posameznik ali posameznica poseduje. Kot pojasnjuje Antić-Gaber: »Že ko se rodimo, se rodimo v povsem določeno družbeno okolje, s povsem določenimi količinami kapitalov, ki v nadaljevanju spodbujajo ali pa omejujejo naše možnosti tvorjenja in prenosov različnih vrst kapitalov« (Antić-Gaber, 2015, 8).

Položaj posameznika ali posameznice v družbi se torej ne formira le prek spolne dimenzije, temveč praviloma na osnovi različnih življenjskih situacij in procesov, ki oblikujejo njegov oziroma njen položaj v skupnosti in družbi, s tem pa pomembno vplivajo na njegovo oziroma njeno pozicijo moči in/ali ranljivosti. To omogoča preizpraševanje klasičnih načinov razumevanja strukturne neenakosti ter prinaša nova in bolj poglobljena videnja o različnih vprašanih spolne diskriminacije v odnosu do drugih diskriminacij.¹⁶ Kot pravi Yuval-Davis, je bistvo takšnega pristopa, da se sicer družbene delitve izražajo v specifičnih institucijah in organizacijah, kot so državna zakonodaja in državni uradi, sindikati, prostovoljne organizacije in družina, da pa vključujejo tudi »specifično moč in emocionalne odnose med dejanskimi ljudmi, ki bodisi delujejo neformalno ali/in v svojih formalnih vlogah, torej kot akterji določenih družbenih institucij in organizacij. Obenem pa družbena delitev obstaja tudi v načinih, kako ljudje subjektivno doživljajo svoje vsakdanje življenje v smislu vključenosti in izključenosti, diskriminacije, specifičnih aspiracij in identitet. Pri tem je pomembno poudariti, da takšna družbena delitev ne vključuje le tega, kar ljudje sami mislijo o sebi in svoji skupnosti, ampak tudi njihovo držo in predsodke do drugih« (Yuval-Davis, 2006, 198).¹⁷

16 V luči teh sprememb se pojavi tudi redefinicija samega koncepta spola. Spol je odtlej razumljen kot družbeno nekoherentno in nekonsistentno konstruirana enota, ki jo sekajo različne modalnosti (rasne, razredne, etnične, seksualne, religiozne) diskurzivno konstruiranih identitet (Butler, 2001). Ta spoznanja so prinesla pomemben premik v teoretiziranju in raziskovanju neenakih položajev moških in žensk, ki so se izkazali za bistveno bolj kompleksne, kakor so bili prvotno razumljeni.

17 Potreba po teoretičnem pristopu, ki bi proučeval razlike, je vse bolj prisotna tudi pri vprašanju

Kako pomembna je vključitev intersekcionalne perspektive pri razumevanju nasilja nad ženskami, razkriva tudi primer Weinstein, pri katerem je bilo vprašanje kompleksnih neenakosti povsem izpuščeno. Tako je na primer v kontekstu najpogostejšega vprašanja, zakaj so ženske dvajset let molčale in zakaj so spregovorile ravno sedaj, povsem umanjkal premislek o razlikah, o družbeni lokaciji teh žensk danes v primerjavi z njihovo družbeno lokacijo pred dvajsetimi leti. Če na to vprašanje poskušamo odgovoriti skozi prizmo kompleksnih neenakosti, ki se sekajo na presečiščih spol, starost, razred in družbena moč, lahko vidimo, da je bila družbena lokacija teh žensk pred dvajsetimi leti povsem drugačna od današnje. Pred dvajsetimi leti so bile to mlade ženske na začetku profesionalne kariere, najverjetneje pripadnice srednjega razreda z nizkim družbenim statusom, ugledom in močjo. Danes pa so to ženske, katerih omenjene družbene modalnosti (starost, razred, status, ugled in moč) so se pomembno okrepile. Ob zavedanju tega se postavi pomembno vprašanje: Katera od dveh predstavljenih pozicij posameznice je lahko uspešna v boju zoper enega najuglednejših in najvplivnejših filmskih producentov v Hollywoodu? Ali bi lahko bila ta ista posameznica pred dvajsetimi leti glede na svojo družbeno lokacijo ob prijavi Weinsteina enako uspešna kakor danes? Težko verjetno. Šlo bi namreč za iskanje pravice s strani bolj ali manj nevladnih/nevidnih posameznic zoper sistem, saj je Weinstein do nedavnega tako rekoč posebej imel sistem v Hollywoodu. Njegova moč in vpliv sta zajemala cel spekter ljudi in organizacij, ki so najverjetneje z razlogom spregledali njegovo nesprejemljivo vedenje in molčali. In kaj bi takšno razkritje pomenilo za mlado žensko na začetku kariere? Najverjetneje njen konec.

V kontekstu izključevanja koncepta intersekcionalnosti iz razlag o nasilju nad ženskami umanjka tudi premislek o tem, zakaj zlorabljen oseba v danem trenutku privoli v odnos, ki je sicer v nasprotju z njeno željo, interesi in voljo. Ženske, ki prijavijo spolno nasilje, so pogosto deležne očitkov, da so v odnos pristale. In morda je bilo v kakšnem primeru res tako. Vprašanje, zakaj je takšna izkušnja na njih pustila travmatičen vtis in zakaj si niso upale ali znale upreti določeni zanje škodljivi situaciji, bi bilo treba umestiti v premislek o različnih družbenih lokacijah oseb in razumeti, kako so te lokacije v dani situaciji vplivale na njihovo pozicijo moči in/ali

nasilja nad ženskami, saj smo ljudje glede na svoje pozicije v družbi različno izpostavljeni tveganju za različne oblike nasilja. Nekatere redke raziskave (Yuval-Davis, 2006; Hattery, 2009; Thornton Dill, Zambrana, 2009; Hattery, Smith, 2012), ki so vključile to perspektivo, kažejo, da so ženske iz nekaterih družbenih, kulturnih, razrednih in starostnih skupin pogosteje žrtve moškega nasilja kakor druge. V poročilu Evropske komisije *Violence against women in Europe: main features and recent trends* (2010) in poročilu Združenih narodov *In-depth study on all forms of violence against women – Report of the Secretary-General* (2006) opozarjajo, da nasilje nad ženskami ne pozna geografskih, kulturnih ali etničnih meja, da pa številne študije in statistični podatki kažejo, da so nekatere skupine žensk bistveno ranljivejše od drugih. Med ranljivejšimi skupinami žensk so migrantke, pripadnice etničnih manjšin, iskalke azila, begunke, hendikepirane ženske, ženske, ki živijo v institucijah, prostitutke, žrtve trgovanja z ljudmi, ženske nižjega socialnega statusa itd. (Evropska komisija, 2010, 81).

ranljivosti. Zaradi tega zagovarjam stališče, da je treba v takšnih primerih govoriti o izsiljenem konsenzu.

Da bi dojeli, kaj pomeni izsiljen konsenz in kako lahko do njega pride, si lahko pomagamo tudi z Bourdieujevo razlago o tem, kako deluje simbolna moč moške dominacije:

Praktična dejanja spoznavanja in priznavanja magične meje med dominantnimi in podrejenimi, ki jih sproži čar simbolne moči in s katerimi podrejeni pogosto nevede in včasih nehote prispevajo k svoji lastni podrejenosti, s tem ko molče sprejemajo vsiljene omejitve, pogosto privzamejo obliko *telesnih emocij* – sram, ponižanje, plahost, tesnoba, krivdo – ali obliko *strasti* in čustvovanj – ljubezen, občudovanje, spoštovanje. Te emocije so še toliko bolj boleče, kadar se vidno manifestirajo na primer z zardevanjem, jecljanjem, nespretnostjo, s trepetanjem, z jezo ali nemočnim besom, s toliko načini podrejanja – četudi neradi in proti svoji volji – dominantni sodbi, s toliko načini izkušanja – včasih z notranjim konfliktom in razdvojenostjo jaza – prikrite sokrivde s cenzurami, lastnimi družbenim strukturam, ko se telo izmakne nadzoru zavesti in volje (Bourdieu, 2010, 46).

Odsotnost razumevanja vpliva različnih družbenih lokacij skozi prizmo kompleksnih neenakosti se kaže tudi v zgoraj omenjenem pismu francoskih vplivnih žensk in odzivih Vesne Vuk Godina. Gre za obsojanje s strani privilegiranih žensk srednjega, višjega srednjega ali višjega razreda, ki ne zmorejo, ne znajo ali ne želijo misliti pozicije drugega skozi vprašanje kompleksnih neenakosti. Gre za pozicije privilegiranih in vplivnih žensk, ki rezonirajo skozi logiko moške dominacije, o kateri govori Bourdieu (2010). Obenem lahko vidimo, da v teh premislekih povsem umanjka kritična perspektiva o različnih družbenih lokacijah ter sprejemljivem in nesprejemljivem vedenju, ki si ga moški v družbi lahko privoščijo. Tako na primer v zapisu profesorice Godina, v katerem pravi »ali vas moški res lahko prisili, da mu ga oralno obdelate, če tega nočete? Ali če tega ne znate? Za posilstvo to vprašanje seveda ne velja« (Godina, 2017), razberemo, da kot edino obliko spolnega nasilja razume posilstvo. Iz njenega zapisa je razvidno, da ostale oblike spolnega nadlegovanja žensk niso nasilje, ampak dopustne in legitimne zahteve moških, v katere ženske ne morejo biti prisiljene.

Tovrstni primeri so dodaten dokaz, kako pomembno je vključevati premislek o kompleksnih neenakostih v javnem diskurzu, saj njegova odsotnost dodatno krepi neobčutljivost za vprašanja, povezana z nasiljem nad ženskami. Takšna drža, ki jo v družbi promovirajo vplivne posameznice oziroma posamezniki, ima praviloma zelo konkretne posledice, ki se kažejo v tem, da žrtvam dodatno jemlje moč ter obenem krepi pozicije moči povzročiteljev nasilja.

5 Sklep

Na osnovi zapisanega je mogoče skleniti, da odsotnost feminističnega premisleka v razpravah o nasilju nad ženskami vodi v poenostavljene in individualistične razlage, ki nasilje povzročitelja razumejo bodisi kot posledico njegovega duševnega patološkega stanja ali kot reakcijo na »neprimerno« vedenje ženske. A kot sem poskušala dokazati v podpoglavju »Moč in nasilje«, je nasilje preračunljivo izvajanje moči in obenem izrazito učinkovit instrument moči. Zato pri vprašanju nasilja ne moremo mimo vprašanja o razlikah v družbeni moči, ki pa nas neizogibno pripelje do vprašanja spolnih razlik oziroma vprašanja spola v odnosu do nasilja.

Prav zaradi tega nasilja nad ženskami ni mogoče pojasnjevati onkraj perspektive spola in spolne neenakosti v družbi. Proučevanje nasilja nad ženskami ločeno od družbenih struktur in osredotočanje na individualne lastnosti oseb ponujata le parcialne razlage tega problema, saj se nasilje nad ženskami dogaja v širšem kontekstu, ki ga sestavljajo odzivi institucij ter splošna kulturna in družbena prepričanja oziroma stališča o odnosih med moškimi in ženskami. Kot pravi Connell: »Politika proti nasilju je, če ne razumemo vanjo vključene dinamike spola, lahko neučinkovita ali celo kontraproduktivna« (Connell, 2012, 342).

Moč, nadzor in dominacija so ključni elementi, ki praviloma zaznamujejo vse oblike nasilja nad ženskami, saj gre za sistematično obliko dominacije in družbenega nadzora moških nad ženskami. Nasilje nad ženskami je nekakšno »normativno« nasilje in ne povzroča ga blaznež, ampak moški, ki svoje početje razume kot vedenje, do katerega je zaradi svoje družbene lokacije upravičen. Gre za delovanje kompleksnih mehanizmov logike moške dominacije (Bourdieu, 2010), skozi katere moški svoje pozicije moči in nadrejenosti razumejo kot samoumevne in legitimne. K ohranjanju obstoječega spolnega reda pa ne prispevajo samo moški, ampak – zavestno ali nezavestno – tudi tiste ženske, katerih načini rezoniranja in delovanja so vpeti v enak družbeni sistem, ki se jim kaže kot edini možen in samoumeven.

Takšno rezoniranje postane posebej nevarno tedaj, ko ga v javnosti začnejo promovirati določeni vplivni in vidni posamezniki in posameznice, saj s svojim mnenjem pomembno vplivajo na širše javno mnenje, to pa pomembno vpliva tudi na zaposlene v institucijah, zadolženih za razreševanje primerov nasilja. Dokaz za to je še vedno prisotna sekundarna viktimizacija, ki jo ženske doživljajo ob prijavi nasilja.

Kakšen bo odnos javnosti in institucij do nasilja nad ženskami, je ključnega pomena za razreševanje tega problema, saj takšen odnos povzročitelju sporoča, da je njegovo vedenje sprejemljivo, ženskam pa jemlje pogum za prijavo in upor v nasilnih odnosih.

Opažamo tudi, da iz omenjenih javnih razprav vse bolj izginja beseda nasilje, ki jo zamenjujejo nevtralni izrazi, kot so konflikt, dvorjenje, osvajanje, ljubosumje, oboževanje in podobno, ki zamegljujejo kontekst dogodkov ter minimalizirajo resnost problema nasilja nad ženskami. Ustrezno kontekstualiziranje in definiranje nasilja nad ženskami je ključno za njegovo preprečevanje, saj stvar ali problem ne obstaja, dokler nima imena. Kot pojasnjuje Diana Russell: »Poimenovanje in definiranje novih oblik zatiranja žensk ima za feministke ključno vlogo v boju proti nasilju in njegovem preprečevanju. Dokler niso feministke skovale izraza spolno nadlegovanje žensk (*sexual harassment*, op. a.) za poimenovanje izkoriščevalskega nadlegovanja žensk na delovnem mestu s strani moških, so ta problem brez imena spregledovali skoraj vsi – vključno s feministkami« (Russell, 2001, 7).

Zaradi tega je tako pomembno zavedanje, da jezik ni le orodje, ki omogoča komuniciranje in socialno interakcijo, temveč z njim kodificiramo in konceptualiziramo svet. Imena, ki jih damo stvarem, oziroma to, kako o stvareh govorimo, pomembno vpliva na to, kako te stvari dojemamo in kakšno je naše odzivanje nanje. Izpuščanje takšnega definiranja in konceptualizacij pomeni vračanje na stare tire, ko nasilje nad ženskami kot družbeni problem ni obstajalo. Prav zato je tako pomembno izpostavljati pomen dediščine feminizma, saj je postavil temelje, ki jih v družbi ne smemo porušiti.

Kljub temu se moramo zavedati, da ima tudi feministična strukturalistična teorija določene omejitve pri razlagah nasilja nad ženskami. Ena temeljnih kritik prihaja od postrukturalistične feministične teorije, ki meni, da feministična strukturalistična perspektiva vsaj na področju proučevanja nasilja nad ženskami premalo upošteva razlike med posameznimi skupinami, povezane z vprašanjem kompleksnih neenakosti. Položaj posameznika ali posameznice v družbi se ne formira le prek spolne dimenzije, ampak praviloma na osnovi različnih življenjskih situacij in procesov, ki oblikujejo njegov oziroma njen položaj v skupnosti in družbi, s tem pa pomembno vplivajo na njegovo oziroma njeno pozicijo moči in/ali ranljivosti. Kako bo intersekcija posameznih modalnosti, kot so spol, rasa, etnična pripadnost in starost, generirala družbeno lokacijo posameznika, ali bo ta na poziciji moči ali ranljivosti, je precej odvisno od količine kapitalov, ki jih posameznik ali posameznica poseduje.

Gre za pristop, ki pravzaprav šele omogoči misliti in razložiti nemoč in upor ter tako selektivno oziroma bolj raznoliko misliti moško nasilje nad ženskami in možnosti upora. Gre za pristop, ki omogoči misliti, zakaj zlorabljen oseba v danem trenutku privoli v odnos, ki je sicer v nasprotju z njeno željo, interesi in voljo, ter zakaj žrtve določenih oblik spolnega nasilja o zlorabah le s težavo spregovorijo. Kako

pomembna je vključitev intersekcionalne perspektive pri razumevanju nasilja nad ženskami, razkriva tudi primer Weinstein, saj so se prve ženske uprle in o zlorabah javno spregovorile šele tedaj, ko so tudi same pridobile na družbeni moči, statusu in vidnosti.

Bibliografija

- Agencija Evropske unije za temeljne pravice [FRA], *Nasilje nad ženskami: vseevropska raziskava*, Dunaj 2014, fra-2014-vaw-survey-factsheet_sl.pdf [5. 5. 2018].
- Anderson, K. L., Umberson, D., Gendering Violence. Masculinity and Power in Men's Accounts of Domestic Violence, *Gender & Society* 15, 3, 2001, str. 358–380.
- Antić-Gaber, M., Strukturiranje slovenske družbe in spol kot strukturirana in strukturirajoča struktura, v: *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti* (ur. Antić-Gaber, M.), Ljubljana 2015.
- Arin, C., Femicide in the Name of Honor in Turkey, *Violence Against Women*, 7, 7, 2001, str. 821–825.
- Bograd, M., Feminist perspective on wife abuse: An introduction, v: *Feminist perspective on wife abuse* (ur. Yllö, K., Bograd, M.), Newbury Park, CA 1988, str. 11–26.
- Bourdieu, P., Oblike kapitala, v: *Kompendij socioloških teorij* (ur. Adam, F., Tomšič, M.), Ljubljana 2004, str. 311–322.
- Bourdieu, P., *Moška dominacija*, Ljubljana 2010.
- Brownmiller, S., *Proti naši volji: Moški, ženske in posilstvo*, Ljubljana 1988.
- Butler, J., *Težave s spolom: feminizem in subverzija identitete*, Ljubljana 2001.
- Carrigan, T., Connell, B., Lee, J., Toward a New Sociology of Masculinity, v: *The Making of Masculinities: The New Men's Studies* (ur. Brod, H.), Boston 1987.
- Connell, R. W., *The Men and the Boys*, Sydney 2000.
- Connell, R. W., On hegemonic masculinity and violence: Response to Jefferson and Hall, *Theoretical Criminology*, 6, 1, 2002, str. 89–99.
- Connell, R. W., *Moškosti*, Ljubljana 2012.
- DeKeseredy, W. S., Schwartz, M. D., Masculinities and Interpersonal Violence, v: *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (ur. Kimmel, M. S., Hearn, J., Connell R. W.), London, 2005, str. 353–366.
- Dobash, R. E., Dobash, P. R., *Violence against Wives. A Case Against the Patriarchy*, New York 1979.
- Dobash, R. E., Dobash, P. R., *Women, violence and social change*, London 1992.

- Dobash, R. E., Dobash, P. R., *Rethinking violence against women*, London 1998.
- Dutton, D. G., *The Abusive Personality. Violence and Control in intimate relationship*, New York 2007.
- Evropska komisija, *Violence against women and the role of gender equality, social inclusion and health strategies*, Luksemburg 2010.
- Evropska komisija, *Chart of signatures and ratifications of Treaty 210*, <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures> [3. 5. 2018].
- Farrington, D. P., Origins of Violent Behavior Over the Life Span, v: *The Cambridge Handbook of Violent Behavior and Aggression* (ur. Flannery, D. J., Vazsonyi, A. T., Waldman, I. D.), New York 2007, str. 19–48.
- Filipčič, K., Kazenskopravno odzivanje na nasilje v družini, v: Leskošek, V. in dr., *Nasilje nad ženskami v Sloveniji*, Ljubljana 2013, str. 41–70.
- Filipčič, K., Kaznovalna politika v Sloveniji, v: *Skoraj stoletje profesorja Ljuba Bavcona: parvus liber amicorum* (ur. Petrovec, D., Ambrož, M.), Ljubljana 2014, str. 34–47.
- Fromm, E., *Anatomija človekove uničevalnosti*, Ljubljana 2013.
- Godina, V. V., Afera Weinstein ali kako je Weinstein masturbiral, ženske pa molčale, Ljubljana, *ONA+*, 18. 10. 2017. <https://www.onaplus.si/afera-weinstein-ali-kako-je-weinstein-masturbiral-zenske-pa-molcale-2> [4. 5. 2018].
- Godina, V. V., Bogu hvala za Catherine Deneuve, Ljubljana, *ONA+*, 17. 1. 2018. <https://www.onaplus.si/bogu-hvala-za-catherine-deneuve> [4. 5. 2018].
- Hattery, A. J., *Intimate partner Violence*, Lanham, MD 2009.
- Hattery, A. J., Smith, E., *The Social Dynamics of Family Violence*, Boulder 2012.
- Hearn, J., *The Violences of Men. How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*, London 1998.
- Hearn, J., Men as Perpetrators of Violence: Perspectives, Policies, Practices, v: *Violence in the EU Examined. Policies on Violence against Women, Children and Youth in 2004 EU Accession Countries* (ur. Antić-Gaber, M.), Ljubljana 2009, str. 125–135.
- Hearn, J., Pringle, K. (ur.), *European Perspectives on Men and Masculinities. National and Transnational Approaches*, London 2006.
- Hrženjak, M., Jalušič, V., *Vrata niso baš odprta (treba da jih gurneš, pa da se otvaraju). Perspektive v reševanju kompleksnih neenakosti*, Ljubljana 2011.
- Imbusch, P., The Concept of Violence, v: *International Handbook of Violence Research* (ur. Heitmeyer, W., Hagan, J.), Dordrecht 2003, str. 13–41.
- Jevšek, A., Nevarne čeri sekundarne viktimizacije v policijskih postopkih. *Varstvoslovje* 9, 3/4, 2007, str. 259–268.

- Kanduč, Z., Spolno nasilje, v: *Spolnost, nasilje in pravo* (ur. Kanduč, Z., Korošec, D., Bošnjak, M.), Ljubljana 1998, str. 88–113.
- Kury, H., Pagon, M., Lobnikar, B., Podoba žrtev (spolnih) deliktov in odnos do nasilja – problem stigmatizacije, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 54, 2, 2003, str. 137–158.
- MacKinnon, C. A., *Toward a Feminist Theory of the State*. Cambridge 1989.
- Messerschmidt, J. W., *Masculinities and Crime: Critique and conceptualization of theory*. Lanham, MD 1993.
- Messerschmidt, J. W., Men, Masculinities, and Crime, v: *Handbook of Studies on Men and Masculinities* (ur. Kimmel, M. S., Hearn, J., Connell R. W.), London 2005.
- MMC RTV SLO, *Catherine Deneuve na čelu stoterice, ki obsoja »lov na čarovnice« oz. na moške*, 10. 1. 2018. <https://www.rtv slo.si/zabava/iz-sveta-znanih/catherine-deneuve-na-celu-stoterice-ki-obsoja-lov-na-carovnice-oz-na-moske/442638> [4. 5. 2018].
- MMC RTV SLO, *V Zagrebu množični protest proti konvenciji o nasilju nad ženskami*, 28. 3. 2018. <http://www.rtv slo.si/svet/v-zagrebu-mnozicni-protest-proti-konvenciji-o-nasilju-nad-zenskami/449861> [4. 5. 2018].
- MMC RTV SLO, *Španski protestniki zahtevajo pravično sojenje za posiljevalce iz Pamplone*, 28. 4. 2018. <https://www.rtv slo.si/svet/spanski-protestniki-zahtevajo-pravicno-sojenje-za-posiljevalce-iz-pamplone/453409> [4. 5. 2018].
- Nikolić Ristanović, V., Podpora in pomoč žrtvam kot dejavnik preprečitve viktimizacije, *Varstvoslovje* 5, 4, 2003, str. 323–330.
- Poročilo o delu policije za leto 2015*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 2016. https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2015_popravljeno.pdf [7. 5. 2018].
- Poročilo o delu policije za leto 2016*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 2017. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2016.pdf> [7. 5. 2018].
- Poročilo o delu policije za leto 2017*, Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, 2018. <https://www.policija.si/images/stories/Statistika/LetnaPorocila/PDF/LetnoPorocilo2017.pdf> [7. 5. 2018].
- Price, L. S., *Feminist frameworks: Bulding Theory on Violence Against Women*, Vancouver 2005.
- Radford, J., Russell, E. H. D. (ur.), *Femicide. The Politics of Woman Killing*, Buckingham 1992.

- Russell, D. E. H., Femicide: Some Men's 'Final Solution' for Women, v: *Femicide in Global Perspective* (ur. Russell, D. E. H., Harmes, R. A.), New York 2001.
- Russell, D. E. H., Harmes, R. A. (ur.), *Femicide in Global Perspective*, New York 2001.
- Schwartz, M. D., The past and the future of violence against women, *Journal of Interpersonal Violence* 20, 1, 2005, str. 7–11.
- Sedmak, M., Kralj, A., O čem pričajo spremembe javnega mnenja v odnosu do nasilja nad ženskami v zasebni sferi?, v: *Nasilje nad ženskami v Sloveniji* (ur. Leskošek, V. in dr.), Ljubljana 2013, str. 159–190.
- Special Eurobarometer 449, *Gender-based Violence. Survey requested by the European Commission*, Directorate-General for Justice and Consumers and co-ordinated by the Directorate-General for Communication, 2016. https://www.rtvsl.si/files/eukomisija/ebs_449_en.pdf [4. 5. 2018].
- Squires, J., *Spol v politični teoriji*, Ljubljana 2009.
- Šeparović, Z., *Viktimologija studija o žrtvama*, Zagreb 1998.
- Thornton Dill, B., Zambrana, R. E. (ur.), *Emerging Intersections: Race, Class, and Gender in Theory, Policy, and Practice*, New York 2009.
- United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], *Global Study on Homicide* (raziskovalno poročilo), Dunaj 2011. http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/Homicide/Globa_study_on_homicide_2011_web.pdf [6. 4. 2012].
- Walker, L., *The Battered Woman*, New York 1980.
- Walker, E. L., The Battered Women Syndrom Study, v: *The Dark Side of Families* (ur. Finkelhor, D., Gelles, J. R., Thotaling, T. G., Straus, A. M.), Beverly Hills, CA 1983, str. 31–48.
- Se non ora quando*, 30. 4. 2018. Spletni portal. <https://www.facebook.com/senonoraquandofanpage/posts/1604813899556456> [5. 5. 2018].
- Svetovna zdravstvena organizacija [WHO], *World report on violence and health*, Ženeva 2002.
- Svetovna zdravstvena organizacija [WHO], *Fourth annual European meeting of violence and injury prevention national focal persons of the Minister of Health. Report of a joint meeting of the WHO and the Ministry of Social Affairs and Health of Finland*, Helsinki 2008.
- Yllö, K., Through a Feminist Lens. Gender, Power, and Violence, v: *Current Controversies on Family Violence* (ur. Gelles, R. J., Loseke, D. R.), Newbury Park, London, New Delhi 1993, str. 47–62.

- Yodanis, C. L., Gender Inequality, Violence Against Women, and Fear. A Cross-National Test of the Feminist Theory of Violence Against Women, *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 6, 2004, str. 655–675.
- Yuval, D., Intersectionality and Feminist politics, *European Journal of Women's Studies*, 13, 3, 2006, str. 193–209.
- Zaviršek, D., Sekundarna viktimizacija, v: *Zločin in kazen – spolno nasilje in sodstvo: okrogla miza* (ur. Horvat, D., Zaviršek, D.), Ljubljana 2004, str. 21–25.
- Žižek, S., *Nasilje*, Ljubljana 2007.

Jasna Podreka

Odsotnost spolno zaznamovane perspektive v sodobnih razpravah o nasilju nad ženskami

Ključne besede: nasilje, nasilje nad ženskami, spolno nasilje, spolna neenakost, moška dominacija, moč, nadzor

Avtorica se v prispevku ukvarja z vprašanjem, zakaj je po več kot pol stoletja feministične dediščine na področju konceptualizacij in razumevanja nasilja nad ženskami smiselno v središče znanstvenega prispevka ponovno postaviti njen pomen. Izhaja iz prepričanja, da se je iz ospredja javne razprave odmaknil premislek o tem, kaj nasilje sploh je. Manjka pa tudi kontekstualna umeščenost nasilnih dogodkov skozi premislek o razmerjih moči v obstoječem spolnem redu. Iz javnega diskurza, ki ga oblikujejo hitri in površinski premisleki o posameznih dogodkih, izvzetih iz konteksta dogajanja, povsem umanjka uvid v problematiko nasilja nad ženskami kot posledico še vedno prisotne spolne neenakosti v družbi. Zato je osrednji namen tega prispevka osvetliti pomen razumevanja nasilja nad ženskami skozi prizmo spola oziroma spolne neenakosti, kar je ključni prispevek feministične strukturalistične teorije. V tej luči bo predstavljena tudi kritika feministično strukturalistične teorije, ki je sicer podala ključne temelje za razumevanje nasilja nad ženskami, a žal ne zadošča za kompleksno razumevanje celotne problematike. Vse to avtorica v prispevku poskuša ponazoriti na primeru afere Weinstein.

Jasna Podreka

The Absence of a Gendered Perspective in Contemporary Discussions on Violence Against Women

Keywords: violence, violence against women, sexual violence, sexual inequality, male domination, power, control

The author addresses the question of why, after more than half a century of feminist heritage in the field of conceptualisation and understanding of violence against women, its importance should be re-established and re-examined within a scientific context. The author starts from the premise that the definition of what actually constitutes violence is no longer at the forefront of public discussions. There is also a lack of contextual examination of violent events through the lens of power relations in the existing gender order. Public discourse, which is characterised by quick and superficial reflections on individual events that are taken out of context is completely devoid of any insight into the problem of violence against women, due to the continued gender inequality in society. Therefore, the main purpose of this article is to highlight the importance of understanding violence against women through the prism of gender or gender inequality, which is the key contribution of feminist structuralist theory. In light of this, a critique of feminist structuralist theory is presented, as it is the one that has laid down the foundation for understanding violence against women, while not providing all the tools needed for a complex understanding of the problem in its entirety. The author uses the example of the Harvey Weinstein scandal to attempt to illuminate the issue.